

Solvej Berlau og Stine Thuge

i samarbejde med Minerva Film AS

Theresienstadt – danske børn i nazistisk fangenskab

En film lanceret i 2010 af Dansk Institut for Internationale Studier / Holocaust og folkedrab

Af Vilhjálmur Örn Vilhjálmsson

Dokumentar- og undervisningsfilmen *Theresienstadt – danske børn i nazistisk fangenskab* er en meget enkelt opbygget dokumentar. Men i al sin enkelthed er den uden tvivl en af de bedste film man har lavet over begivenheder fra Anden Verdenskrig i Danmark. Den bygger først og fremmest på seks menneskers vidneudsagn. Seks mennesker som i en meget moden alder reflekterer tilbage på den tid, da de som børn og teenagere var fanger i Theresienstadt

Interviewerne har tydeligvis været omhyggelige og givet vidnerne tid til at tale ud. Nogle af "børnene" fra Theresienstadt har gennem årene været dygtige forelæsere i skoler og foreninger og skrevet bøger om deres oplevelser. Nogle er gode fortællere fra naturens hånd. Men med filmen får vi deres oplevelser nedfældet i en solid ramme, som vil være til stor nytte i undervisningen i det danske skolesystem.

Vidnerne, som kun bliver nævnt ved deres fornavn i filmen, bortset fra til allersidst i rulleteksterne, er Salle Fischermann, Birgit Krasnik Fischermann, Bjørn Kern, Jytte Bornstein, Poul Brandt og Rachel Berkowitz, som er filmens charmerende scenetyv. Det er også nødvendigt at kunne smile undervejs i et af de sørgeligste kapitler af Danmarkshistorien.

Efter at man har set filmen, må man spørge sig selv, hvorfor der ikke var nogen der tidligere satte

sig ned med de danske jøder fra Theresienstadt og talte med dem hver for sig i to dage, sådan som filmens researchere har gjort. Man nedsatte aldrig nogen kommission omkring Theresienstadt-fangerne, sådan som man i dag ville gøre det ved langt mindre forbrydelser og uretfærdighed. Naturligvis var det ikke alle der kunne tale om tiden i lejren. Meget få havde overskud til at skrive om det selv, og endnu andre havde fået besked om, at de skulle være taknemmelige, og det endda fra deres egne trosfæller, der ikke blev taget og deporteret i 1943.

Egentlig er der udkommet meget lidt kvalitetsforskning om jøderne i Theresienstadt fra danske forskere, og de få centrale værker over jødeaktionen er spækket med fejl og unøjagtigheder, som bl.a. viser, at forskerne ikke primært var interesseret i ofrene, men først og fremmest i jødeaktionen og hvorledes visse politikere forsøgte at standse den i ledtog med en nazist, Duckwitz, hvis gode rygte overgår realiteterne. Et eksempel på den mangelfulde interesse i ofrene kan illustreres med historikeren som fortalte en Theresienstadt-fange, som desværre ikke nåede at bære vidnesbyrd i filmen *Theresienstadt – danske børn i nazistisk fangenskab*, Paul Sandfort (Bjørn Kerns halvbroder), at Paul ikke kunne være drengen på et billede, som blev taget i Theresienstadt af et schweizisk Røde Kors delegationsmedlem i lejren i 1943, selvom Paul selv hævdede, det var ham på billedet. Historikeren påstod, at børnene på billedet

I filmen Theresienstadt – danske børn i nazistisk fangenskab, fik offentligheden først gang lov til at se dele af en smalfilm fra 1943, hvor danske jøder blev filmet af en dansk nazist i Horserød i 1943 (se også s. 6 og s. 77). Filmen dukkede først op i 2009 da danske myndigheder undersøgte kilder vedrørende den ustraffede, efterlyste krigsforbryder Søren Kams påståede rolle i jødeaktionen 1943. En „historisk interesseret“ politimand, hvis rapport forbliver hemmeligholdt af Statsadvokaten for København og Bornholm samt Politidirektøren for København, havde til opgave at granske de historiske kilder i sagen. Den hidtil hemmeligholdt smalfilm, som blev undersøgt af Københavns Politi, nævnes ikke i Statsadvokatens engelske rapport over undersøgelsen foretaget af Københavns Politi, som blev sendt til The Simon Wiesenthal Center i Jerusalem i 2009. Oplysningen om smalfilmen sivede derimod ud til nogle forskere i 2009-2010. Maskeringen på billederne som bringes i dette nummer af Rambam skyldes derimod et påbud fra Landsarkivaren for Sjælland, Lolland-Falster & Bornholm, med henvisning til arkivloven, som ikke tager højde for, at ofrene for nazismen intet har at skamme sig over. Originalfilmen opbevares på Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster & Bornholm: Københavns Nordre Birks Politi: XII:e: Straffeakt nr. 3379. B.

var fra Frankrig. Det må betragtes som noget af en sensation, eftersom jødiske børn fra Frankrig aldrig blev sendt til Theresienstadt.

I filmen får vi også noget helt nyt at se. To korte klip fra en 235 sekunders filmstump, som fornyligt er dukket op i forbindelse med Simon Wiesenthal Centret i Jerusalems krav om at man undersøgte

den danske SS-mand Søren Kams mulige deltagelse i jødeaktionen 1943. Politimyndighedernes undersøgelse, som har frifundet Kam, må man dog ikke få indsigt i. En historisk interesseret politimand gennemgik materialet i sin fritid, fordi hans ansvarlige kollega ikke havde forstand på det historiske. I den korte filmsekvens kan man bl.a. se nogle af de børn, som blev deporteret til Theresienstadt og

temmelig sikkert Paul Rabinowitsch (Sandfort). Man spørger sig selv, hvorfor en filmstump taget af fangerne, der skulle deporteres til Theresienstadt i 1943, først dukkede op da myndighederne fik kniven for struben i 2007. Er den blevet oversat af forskerne eller holdt væk fra dem af Justitsministeriet og arkivmyndighederne i Danmark? Man spørger naturligvis sig selv, om der er flere oplysninger som formynderiet stadig holder for sig selv, som det ikke mener offentligheden er moden nok til at få oplysning om.

Dokumentaren blev fulgt til dørs med en hjemmeside, www.theresienstadt.dk.

Projetets store minus er den ukritiske tilgang til den historiske ekspertise producenterne har indhentet til deres hjemmeside. På den kan man læse artikler om, hvordan samarbejdspolitikken var en velsignelse for jøderne i Danmark. Men var den nu det, da jøder blev deporteret til Theresienstadt og andre jøder blev udvist fra Danmark til døden i perioden 1940-43, for ikke at tale om al den danske eksport af fødevarer som fodrede Wehrmacht, som var jød-

ernes bødler i Europa? Det var ikke samarbejdspolitikken der reddede de danske jøder i Theresienstadt fra en værre skæbne, end den der overgik dem. Samarbejdspolitikken ophørte før jødeaktionen fandt sted. Jøderne kom til Theresienstadt som led i nazisternes kolde og kyniske spekulation. De kom til at optræde i en forestilling for omverdenen, som lykkedes fordi embedsmænd fra bl.a. Danmark, der besøgte lejren for en dag i 1944, var for blåøjede, eller for fascinerede af samarbejdet med besættelsesmagten, til at indse, at man havde bygget potemkinkulisser for at omverdenen skulle lade sig narre.

Filmen *Theresienstadt – danske børn i nazistisk fangenskab* bør ses af alle historisk interesserede, og det kan man gøre ved at gå ind på hjemmesiden www.theresienstadt.dk eller rekvirere filmen gratis på en dvd fra DIIS. Filmen er noget af det bedste undervisningsmateriale, som skolesystemet har fået i mange år, og kan ses og forstås af børn helt ned til 10 års alderen, hvis skolerne mener, at jøders skæbne egner sig for deres elever.

Filmen får fem *kippot* ud af seks mulige.